

Hur får man unga att läsa?

Både i Sverige och Finland har vi kunnat se att ungas läsförmåga idag är sämre än vad den tidigare varit (se exempelvis de senaste årens PIRLS- och PISA-rapporter). Det påverkar ungas möjlighet att klara av sina studier och på sikt även deras möjlighet att få arbeta med det som de önskar.

Parallellt med en minskad läsförmåga kan vi också se att lusten att läsa minskar och att den minskar med stigande ålder. Ju äldre elever, ju mindre läsintresse. Det skapar en negativ spiral och ibland talar man om Matteuseffekten (Stanovich, 1986). De elever som har läsintresse och är goda läsare fortsätter läsa medan de elever som inte har något läsintresse och som upplever läsningen som kanske både svår och tråkig läser allt mindre. Det leder till att skillnaderna i läsförmåga ökar mellan eleverna. Vad kan man då i skolan göra för att minska skillnaderna och få elever att vilja läsa?

ATT SKAPA ENGAGEMANG

För att få även de mest ointresserade eleverna att vilja läsa behöver man som lärare visa nyfikenhet inför vad eleverna faktiskt läser och vad eleverna är intresserade av. Om eleverna inte läser böcker kanske de läser motorannonser på nätet, om fiske i en fisketidskrift eller recept på en blogg eller vlogg och detta kan man ta med sig när man funderar över vilka texter man ska välja. Lyckas man knyta an till elevernas intresse kan ett läsengagemang väckas, något Felski (2008) visat är centralt för att eleverna ska vilja läsa. Felski talar om att engagemang skapas

om litteraturen leder till *igenkänning*, *förtrollning*, *kunskap* eller *chock*. Igenkänning kan exempelvis handla om att eleverna kan känna igen sig i den miljö som handlingen utspelar sig i, i huvudpersonen eller i bokens tema. Förtrollning handlar om att boken tar eleverna med storm. De sveps med in i handlingen, in i en förtrollad miljö där allt kan hända. Kunskap handlar om att boken kan ge eleven kunskap. Det kan exempelvis vara kunskap om sig själv, om andra människor eller om andra kulturer och tider. En bok som chockerar väcker starka känslor hos läsaren. Det kan exempelvis vara känslor som avsky, äckel, hat och skräck. Genom chock skakas eleven om och får omvärdera sin uppfattning om världen. För att skapa detta engagemang är med andra ord textvalet viktigt. Vilka texter ska jag välja till mina olika klasser?

DEN GEMENSAMMA LÄSNINGEN

Förutom att fundera över val av text behöver man som lärare fundera över hur läsningen ska gå till. Forskning visar (se exempelvis Gambrell, 2011 och Ekenhill & Nilholm, 2022) att elevernas läsintresse och läsförståelse ökar om de får möjlighet att läsa samma texter och sedan ges möjlighet att samtala om

texterna i klassrummet. Genom samtalet bjuds eleverna in att dela med sig av sin läsning. Det skapas ett dialogiskt klassrum (Dysthe, 1996), där alla elevers tankar om den lästa texten får komma till uttryck. Eleverna får sätta ord på sina egna tankar, lyssna på andras tolkningar och komma med följdfrågor till klasskompisarnas inlägg. Elevernas förståelse av texten blir därmed både breddad och fördjupad.

DET VIKTIGA TEXTSAMTALET

Det finns många olika sätt att organisera textsamtal men en modell som har visat sig fungera väldigt bra oavsett elevernas vana av att tala om text är Chambers (2014) modell för textsamtal som jag vidareutvecklat (Edvardsson, 2019). Modellen utgår från ett antal frågor som eleverna individuellt får fundera över under sin läsning.

Frågorna är:

- Vad tycker du om i texten?
- Vad tycker du inte om i texten?
- Vilka frågetecken har du?
- Vilka mönster ser du?
- Vilka kopplingar kan du göra?

Tycker om och *tycker inte om* kan handla om språket, handlingen, karaktärerna, miljön, eventuella illustrationer, omslag, titel, kapitelrubriker, ja egentligen vad som helst som finns i boken. *Frågetecken* handlar om sådant som eleverna tycker är svårt att förstå. Det kan vara ett specifikt ord, ett stycke, ett kapitel, bokens titel eller bokens budskap. *Mönster* handlar om sådant som upprepar sig inne i texten. Kanske har huvudpersonen en dröm som återkommer eller så återkommer vissa ord eller kanske återfinns tretalet (som i sagor). *Kopplingar*, slutligen, handlar om att gå utanför texten och koppla den till sig själv (det här har jag också varit med om), till annat man läst (den här texten påminner om texten ... som jag läst) eller till omvärlden (texten behandlar en fråga som också debatteras i nutida medier). För att hjälpa eleverna fånga upp sina tankar kring texten kan en läslogg vara ett bra stöd.

Loggen kan exempelvis se ut så här:

Tycker om	Tycker inte om	Frågetecken	Mönster	Kopplingar

Under och efter läsningen fyller eleven i sin logg och när det är dags för textsamtalet har eleven loggen som stöd för att kunna dela med sig av sin läsning till klasskompisarna. Samtalet kan sedan struktureras på olika sätt. Det viktigaste är att eleverna får göra sina röster hörda och att texten hamnar i fokus (se exempelvis Edvardsson 2019 och Edvardsson 2024 för exempel på hur sådana här samtal kan gå till). En av mina yrkes elever uttryckte det på följande sätt ”Man förstår bättre när man får tala om det man läst!”.

MENINGSSKAPANDE AKTIVITETER

Inte bara textsamtal kan väcka ett läsintresse hos eleverna. Det kan också andra former av meningsskapande aktiviteter bidra till. Idag när eleverna är så digitala och många lyssnar på musik kan man dra in elevernas musiklyssnande i arbetet med skönlitterära texter. Eleverna kan få välja ut låtar som de på något sätt vill koppla samman med bo-

ken. Låtarna kan exempelvis passa till en specifik händelse, en karaktär eller till ett centralt motiv i den lästa boken. Eleverna får motivera sina val och de får spela upp en eller flera av de valda låtarna för klasskompisarna och då också kort redogöra för hur låten kopplas samman med boken. Genom en sådan här övning transformeras elevernas läsning av boken till musik. Den känsla

som eleverna hade fått under sin läsning kommer till uttryck i den låt de väljer. Här kan eleverna med andra ord få ta del av varandras läsningar genom musiken.

SAMMANFATTANDE REFLEKTION

Det finns inte en quick fix när det gäller elevers läsning. Däremot finns det aspekter som man ska ta i beaktande när man planerar läsning och läsaktiviteter i skolan. Man får ungdomar intresserade av att läsa litteratur om man tar avstamp i elevernas erfarenheter och intressen och låter läsningen ramas in av meningsskapande aktiviteter där eleverna på olika sätt får dela med sig av sin läsning. Att arbeta med text- och boksamtal, där eleverna får samtala om sin läsning kan vara en väg att gå. När eleverna får sätta ord på sin läsning samtidigt som de får ta del av andras tolkningar fördjupas läsoplevelsen. Eleverna känner att deras röster blir viktiga och deras läsaridentitet stärks. ■

Referenser

- Chambers, A. (2014). *Böcker inom och omkring oss*. Gilla böcker
- Dysthe, O. (1996). *Det flerstämmiga klassrummet. Att skriva och samtala för att lära*. Studentlitteratur.
- Edvardsson, J. (2019). *Läsa och samtala om skönlitteratur – med digitala verktyg*. Studentlitteratur.
- Edvardsson, J. (2024). Att utveckla elevers läsning. I A. Engborg (Red.), *Språk- och kunskapsutvecklande arbetsätt i åk 4–9: Klassrumsnära exempel* (s. 64-75). Lärarförlaget.
- Ekenhill, M., & Nilholm, C. (2022). Didaktiska nycklar till läsintresse I D. von
- Felski, R. (2008): *Uses of Literature*. Blackwell Publishing.
- Gambrell, L. B. (2011). Seven rules of engagement: What's most important to know about motivation to read. *The Reading Teacher*. 65, 172–178.
- Stanovich, K.E. (1986). Matthew effects in reading: Some consequences of individual differences in the acquisition of literacy. *Reading Research Quarterly* 21, s. 360–407.